

УДК 330.341.424

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2022-1-6>

ПОНЯТТЯ «БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА» ТА ЇЇ ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Наконечна Наталія Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку,
Інститут управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1377-4315>

Анотація. У статті розкрито сутність поняття «бюджетна безпека» та її основні характеристики. Обґрунтовано роль фіскальної політики в досягненні бюджетної безпеки держави. Зазначено, що фіскальний стимул має тривалий вплив на виробництво за рахунок збільшення загальної пропозиції – ймовірно, за рахунок залучення більшої кількості людей до робочої сили, створення капіталу або сприяння більшій кількості інновацій і тим самим, більш швидкому зростанню продуктивності. Представлено бюджетну безпеку в системі економічної безпеки держави. Зазначено, що важливим інструментом регулювання фінансових потоків є державний бюджет України, розбалансованість якого є реальною загрозою фінансовій безпеці держави, для якої макроекономічні показники мають велике значення, оскільки, порогові значення є найважливішим інструментом для системного аналізу, прогнозування та соціально-економічного планування. Показники або кількісні параметри повинні мати статус затверджених державою, відповідність яким має стати невід'ємною частиною державних економічних програм. У сучасних умовах структурних змін та значного впливу глобалізаційних процесів зміна фінансових показників суттєво впливає на динаміку економічного розвитку країни в цілому. За таких обставин своєчасний аналіз та прогнозування показників фінансової та бюджетної безпеки України стає особливо актуальним. В умовах глобальних та трансформаційних змін однією з найважливіших економічних проблем в Україні після набуття незалежності є зростаюча загроза фінансовій та, зокрема, бюджетній безпеці України. По-перше, це пов'язано з негативними подіями в соціально-економічній сфері, зокрема з порушенням системи фінансів державних фінансів та економічних одиниць, яка зросла в останні роки і відображається на хронічному дефіциті державного бюджету. Інтегральний показник бюджетної безпеки держави є дуже важливим і займає значне місце серед показників, що визначають його фінансово-економічну безпеку держави. Це зумовлює необхідність пошуку нових методологічних підходів для визначення фактичного рівня бюджетної безпеки держави. Вплив глобальних фінансових систем на одну державу виходить на новий рівень. Бюджетна безпека – це не лише національна проблема, але й визначальна детермінанта глобальної економіки сьогодні, що формується поглибленням та взаємодією транснаціональності та міжнародної регіональної економічної інтеграції. Зважаючи на складність взаємозв'язку та взаємозалежності фіскальної безпеки до сталого економічного розвитку, вона має як внутрішні, так і зовнішні аспекти. Автори дійшли висновку, що бюджетна безпека відображає здатність держави відповідним чином реагувати на внутрішні та зовнішні негативні фінансові наслідки.

Ключові слова: бюджетна безпека, економічна безпека держави, державний борг, фіскальна політика.

Nakonechna Nataliya

Lviv State University of Internal Affairs

THE CONCEPT OF «BUDGET SECURITY» AND ITS MAIN CHARACTERISTICS

Abstract. The article reveals the essence of the concept of "budgetary security" and its main characteristics. The role of fiscal policy in achieving budgetary security of the state is substantiated. Fiscal stimulus is said to have a lasting impact on output by increasing aggregate supply – likely by bringing more people into the workforce, creating capital, or promoting more innovation and thus faster productivity growth. Budgetary security in the system of economic security of the state is presented. It is noted that the state budget of Ukraine is an important

tool for regulating financial flows, the imbalance of which is a real threat to the financial security of the state, for which macroeconomic indicators are of great importance, since threshold values are the most important tool for systemic analysis, forecasting and socio-economic planning. Indicators or quantitative parameters should have the status of approved by the state, compliance with which should become an integral part of state economic programs. In modern conditions of structural changes and the significant impact of globalization processes, the change in financial indicators significantly affects the dynamics of the country's economic development as a whole. Under such circumstances, timely analysis and forecasting of indicators of financial and budgetary security of Ukraine becomes especially relevant. In the conditions of global and transformational changes, one of the most important economic problems in Ukraine after gaining independence is the growing threat to Ukraine's financial and, in particular, budgetary security. First, it is related to negative events in the socio-economic sphere, in particular, the violation of the financial system of state finances and economic units, which has increased in recent years and is reflected in the chronic deficit of the state budget. The integral indicator of the budget security of the state is very important and occupies a significant place among the indicators that determine its financial and economic security of the state. This necessitates the search for new methodological approaches to determine the actual level of the state's budgetary security. The influence of global financial systems on one state reaches a new level. Fiscal security is not only a national problem, but also a defining determinant of the global economy today, which is formed by the deepening and interaction of transnationalism and international regional economic integration. Given the complexity of the interrelationship and interdependence of fiscal security with sustainable economic development, it has both internal and external aspects. The authors concluded that budget security reflects the state's ability to appropriately respond to internal and external negative financial consequences. The protection of national interests in the financial and economic spheres depends to a certain extent on the implementation of long-term financial policy, which is based on the reform of the public finance management system, ensuring macroeconomic stability, restoring economic dynamics.

Keywords: *budgetary security, economic security of the state, public debt, fiscal policy.*

Вступ. Пріоритетні напрями національних інтересів у фінансовій та економічній сферах певним чином залежать від реалізації довгострокової фінансової політики, яка ґрунтується на проведенні реформи системи управління державними фінансами, забезпечення макроекономічної стабільності, відновлення економічної динаміки.

Гармонізація податкового адміністрування, подальший контроль трансфертного ціноутворення, забезпечення ефективності планування та використання бюджетних коштів, а також, низька ефективність державних інституцій, недосконалість організаційно-правових інструментів формування та виконання державного бюджету породжують низку загроз бюджетній безпеці держави. Основними з них є: нераціональна структура видаткової частини бюджету, вплив політичних чинників на розподіл державних видатків та пов'язані з цим правопорушення, зростання внутрішнього і зовнішнього державного боргу, зловживання у сфері публічних закупівель, воєнні дії в нашій державі.

Необхідність протидії загрозам бюджетній безпеці держави зумовлює потребу розробки концептуальних основ управління державним

боргом, реалізації ключових завдань щодо стабілізації державних фінансів, посилення інформаційної безпеки державних та місцевих фінансових органів.

Забезпечення бюджетної безпеки та її вплив на соціально-економічний розвиток держави вивчали вітчизняні та зарубіжні науковці: О. Бородій, О. Богма, Я. Пушак, І. Ревак, М. Флейчук, Л. Шемаєва, У. Щурко та ін.

Матеріали та методи. Під час написання даної статті використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: систематизації та теоретичного узагальнення – для визначення сутнісних характеристик бюджетної безпеки держави; формально-юридичний та інституційного аналізу – при вивченні правових основ та систематизації нормативно-правових документів, що регулюють процеси бюджетування; компаративний – для проведення діагностики стану бюджетної безпеки України.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти України, аналітичні та інформаційні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства соціальної політики України, Державної служби ста-

тики України, Рахункової палати України, Державної казначейської служби України, інших органів державної влади та управління, наукові праці вітчизняних та зарубіжних фахівців, міжнародних фінансових організацій, інформація мережі Інтернет і ЗМІ.

Результати. Термін «безпека» почав застосовуватися з 1190 року і означав спокійний стан душі людини, яка вважала себе захищеною від будь-якої небезпеки, у всіх країнах загальний добробут та безпека були встановлені як основна мета держави [1].

Термін «бюджетна безпека» – це поняття, що включає сукупність заходів, методів та заходів захисту економічних інтересів держави на макrorівні, корпоративних структур, фінансової діяльності суб'єктів господарювання на макrorівні [2].

На макrorівні безпека домогосподарств – відображає стан та готовність фінансової системи держави забезпечити достатню, своєчасну та адекватну фінансову підтримку для задоволення економічних потреб для підтримки необхідного рівня економічної та військової безпеки країни. Безпека домогосподарств – це здатність держави відповідним чином реагувати на внутрішні та зовнішні негативні фінансові наслідки у мирний час та надзвичайні ситуації, а особливо зараз у воєнний час в нашій державі.

Створення системи бюджетної безпеки полягає у вирішенні багатокритеріальних проблем, що вимагають участі високопрофесійних спеціалістів у різних галузях. Стратегія фіскальної безпеки повинна також забезпечувати досягнення основних цілей національної безпеки, а саме: визначення факторів, що впливають на фінансову та виробничу діяльність; побудову системи обмежень, що усувають ненавмисні та планові наслідки.

Стабільність бюджетної безпеки держави характеризується тим, як функціонує фінансова система держави, яка спрямована на збалансоване економічне зростання в різних галузях національної економіки, але стабільна щодо внутрішніх і зовнішніх змін параметрів фінансової системи. При цьому особлива увага приділяється розподілу фінан-

сових потоків між галузями економіки, динаміці державного боргу, інформаційній оцінці бюджетів, обліку капіталу за кордоном [3].

Безумовно, особливо актуальним видається виокремлення поняття економічної безпеки саме в трансформаційних економіках зі становленням інтегрованості суспільних процесів та локальної неузгодженості економічних і соціально-політичних процесів. Адекватне розуміння економічної безпеки має ключове значення для правильного формування державної політики в економічній сфері, яка має безпосередній вплив на формування фінансової безпеки держави. Важливими аспектами в структурі забезпечення фінансової безпеки держави є:

- розвиток короткострокової і довгострокової перспективи забезпечення фінансової безпеки держави;
- фінансові інструменти ефективної стратегії фінансової безпеки;
- створення належного фінансово-економічного середовища;
- шляхи спрямування і реалізації фінансових ресурсів;
- способи забезпечення функціонування всіх елементів економічного механізму держави;
- шляхи протидії загрозам фінансової безпеки держави [4].

Одним з найважливіших напрямів контролю за забезпеченням бюджетної безпеки в Україні в процесі бюджетного процесу є міждержавні відносини в Україні, а саме:

- 1) розроблені та впроваджені механізми регулювання міждержавних відносин;
- 2) конкретні та обґрунтовані критерії вирівнювання резервів регіонального бюджету, а також критерії бюджетної ефективності;
- 3) оптимізовані маршрути бюджетних потоків [5].

Виглядає так, що бюджетна безпека є однією з важливих складових економічної безпеки держави, а її зв'язок з іншими елементами показано на рис. 1 [6].

Для забезпечення бюджетної безпеки макроекономічні показники мають велике значення, їхні порогові значення є найважливішим інструментом для системного аналізу,

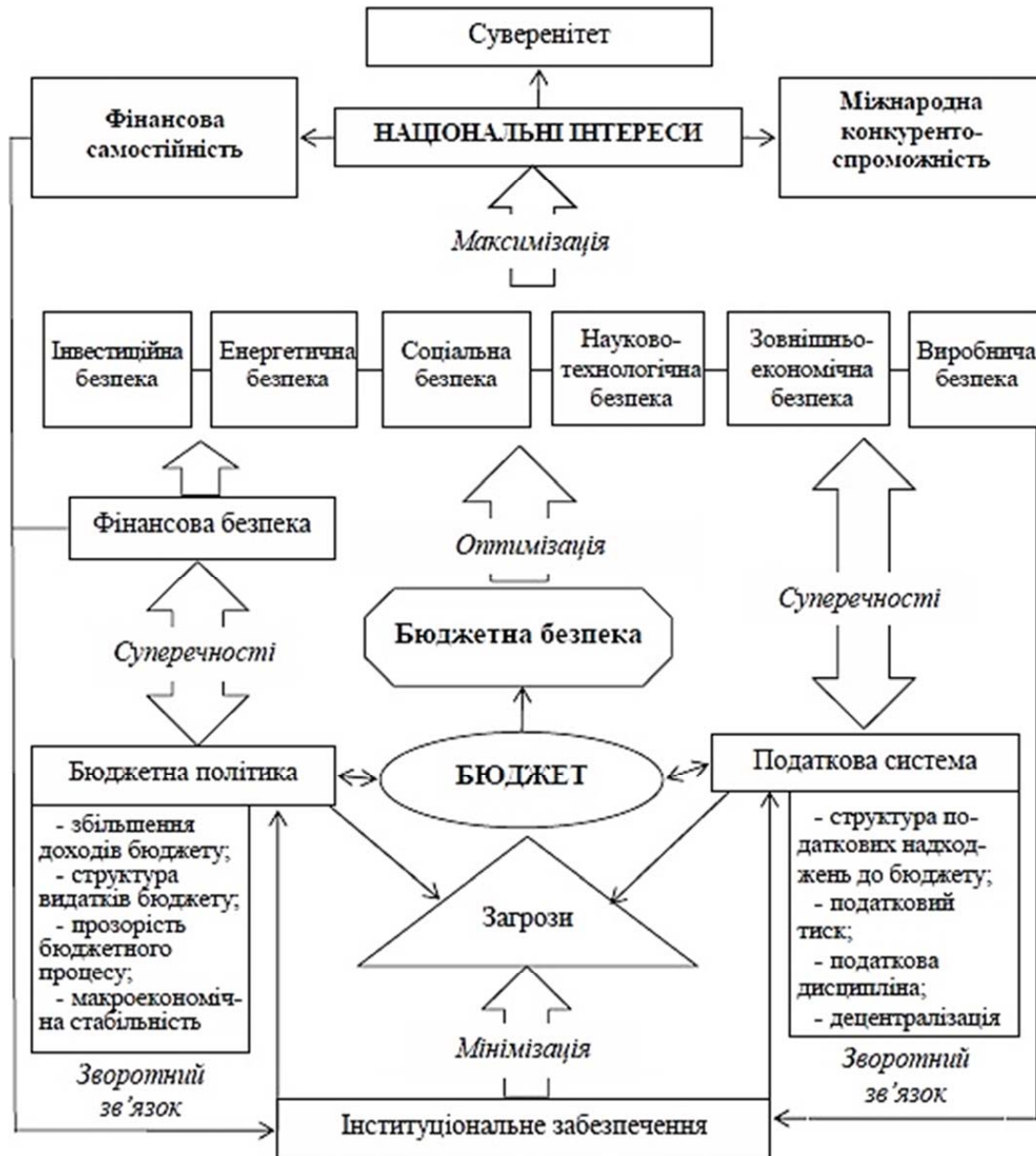

Рис. 1. Бюджетна безпека в системі економічної безпеки держави

прогнозування та соціально-економічного планування.

Загрози для бюджетної безпеки України можна розділити на внутрішні та зовнішні. Внутрішні загрози виникають через неправильну фіскальну та економічну політику, елементарні прорахунки з боку уряду та управління, помилки, зловживання та інші відхилення в управлінні фінансовою системою держави.

Зовнішні загрози сьогодні відіграють особливу роль. До основних причин зовнішніх загроз бюджетній безпеці України належать:

- 1) військові дії;
- 2) швидкий розвиток процесу транснаціоналізації економічних відносин, інтернаціоналізації світової економіки (називається глобалізацією);
- 3) зростаюча автономія субдержавних утворень, які мають значну фінансову силу, свій вплив на економічні комплекси окремих країн;
- 4) високий рівень мобільності та взаємодії на фінансових ринках на основі новітніх інформаційних технологій;
- 5) різноманітність фінансових інструментів і високий ступінь динамічності тощо.

Систематизація джерел загроз бюджетній безпеці держави подана на рис. 2 [7].

В таких умовах проблему бюджетної безпеки в Україні важко переоцінити. Тому в сучасних умовах особливо важливо розробити стратегію фінансової безпеки держави. У той же час існує потреба у розробці системи заходів, що б регулювали особливі фінансові органи в Україні у сфері глобальних фінансових потоків, що впливають на Україну, відповідно до її національних інтересів (включаючи заходи щодо запобігання негативному впливу на репродуктивні процеси суттєво накладених іноземних позик або запобігання будь-яким фінансовим зобов'язанням).

Звичайно, що це не на часі, бо йде повномасштабна війна в Україні, проте, при першій необхідності потрібно розробити юридичні

та фінансові методи боротьби з недобросовісною поведінкою контрагентів у рамках зовнішньоторговельних угод, щоб захистити національну фінансову систему від штучно спричинених фінансових криз, механізмів захисту від різних фінансових ризиків та невідповідності державній стратегії розвитку інвестицій та механізми забезпечення адекватної поведінки для захисту участі України у перерозподілі світового доходу тощо. Врахування геоекономічних та геофінансових інтересів України є основою в державному управлінні.

Отже, бюджетна безпека є гарантом суверенітету, необхідна передумова стійкого соціально-економічного розвитку, ефективності виконання функцій держави та пріоритетною компонентою її фінансової безпеки [8].

Рис. 2. Джерела загроз бюджетній безпеці України

Висновки. Таким чином, бюджетна безпека визначає стан платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів. Бюджетна безпека включає сукупність заходів, методів та заходів захисту економічних інтересів держави на макrorівні, корпоративних структур, фінансової діяльності суб'єктів господарювання на мікрорівні.

Перспективою подальших розвідок регулювання фінансових потоків має виступати державний бюджет України, розбалансованість якого є реальною загрозою фінансовій безпеці держави, а також, що раціональне та ефективне використання державних коштів є однією з важливих передумов правильного управління державними фінансами та ефективності рішень відповідальних органів.

Список використаних джерел:

1. Boston Consulting Group (2009). Global wealth report, "Delivering on the client promise". URL: <https://docplayer.net/amp/42377324-Report-global-wealth-2009-delivering-on-the-client-promise.html>
2. Бюджетна безпека України в координатах гібридних загроз фінансовій системі. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-05/byudzh_dezpeka-76082.pdf
3. Бородій О. А. Управління бюджетною безпекою України : автореф. дис. канд. екон. наук. Чернігів, 2015. 23 с. URL: http://www.stu.cn.ua/media/files/pdf/dis/aref_borodiy.pdf
4. Флейчук М. І., Наконечна Н. В., Щурко У. В., Гончарук А. Я. Фінансовий контролінг в системі зміцнення економічної безпеки держави : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2012. 260 с.
5. Богма О. С. Сутність бюджетної безпеки в системі забезпечення національних інтересів. *Економіка і суспільство*. 2016. № 4. С. 282–285.
6. Ковпак О. В. Інституціональні інструменти зміцнення бюджетної безпеки України : автореф. дис. канд. екон. наук. Львів : ЛьвДУВС. 22 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/234>
7. Ковпак О. В. Інструменти протидії загрозам розвитку бюджетної сфери. *Економічний аналіз*. 2017. Том 27. Вип. 3. С. 31–36.
8. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Рєвак І. О. Фінансова безпека держави : навч. посібник. Львів, 2020. 356 с.

References:

1. Boston Consulting Group (2009). Global wealth report, "Delivering on the client promise". Available at: <https://docplayer.net/amp/42377324-Report-global-wealth-2009-delivering-on-the-client-promise.html>
2. Budgetna bezpeka Ukraine v koordunatah gibrudnuh zagroz financoviy suctemi. Available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-05/byudzh_dezpeka-76082.pdf
3. Borodiy O. (2015) Ypravlinny budghetnoy bezpekoy Ukraine. Chernigiv, p. 23. Available at: http://www.stu.cn.ua/media/files/pdf/dis/aref_borodiy.pdf
4. Flejchuk M., Nakonechna N., Shhurko U., Goncharuk A. (2012) Finansovyj kontroling v systemi zmichnennya ekonomichnoyi bezpeky derzhavy [Financial Controlling in the System of Strengthening the Economic Security of the State]. Lviv: Liga-Pres, p. 260.
5. Bogma O. (2016) Sytnist budghetnoy bezpeku v sysemi zabezpechenny nacionalnux interesiv. *Economika and sypilstvo*, vol. 4, pp. 282–285.
6. Kovpak O. (2018) Inctutycionalni instrymentu Інституціональні інструменти zmichnenny budghetnoy bezpekoy Ukraine. Lviv, p. 22. Available at: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/234>
7. Kovpak O. (2017) Instrymentu protudii zagrozam rozvutky bydghetnoi sferu. *Economic analysis*, vol. 3, pp. 31–36.
8. Marchenko O., Pushak Y., Revak I. (2020) Financova bezpeka dergavu. Lviv, p. 356. Available at: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2964/1/FinancovaBezpeka_30-04_2020.pdf

Стаття надійшла до редакції 10.10.2022